

„Ahol a szarvas inni jár...”*

BETLEHEM MÁRTA

betlehem_marta@citromail.hu

Pécsi Tudományegyetem Babits Mihály Gyakorló Gimnázium és Szakközépiskola

„Ahol a szarvas inni jár, / moccanatlan a nyír s a nyár?
Még a fűszál is tiszteleg, / mikor a szarvas inni megy
megáll akkor a patak is / egy pillanatig áll a víz:
s ő lépked, ringatja magát, / aganca égő, ékes ág.”

Kányádi Sándor: Szarvas-itató

Kulcsszavak: szabadságvágy, nemzedéki konfliktusok, eredetünk-gyökereink, elvagyódás, tiszta forrás

Miért a Cantata Profana?

Bartók Béla Cantata Profanája hitvallása is a zeneszerzőnek, mint ahogy nekem is, ezért mindig fontosnak tartottam, hogy tanítványaim megismerkedjenek a zeneművel, de nemcsak zenei szempontból. A szövegnek és a zenének együtt különös és fontos jelentése van mindenki számára, ami napjainkban még inkább felerősödött. Érzik ezt tanítványaim is, hiszen egyre lelkesebben és figyelmesebben, új és újabb gondolatokkal, ötletekkel teszik tartalmassá ezeket az órákat. Különösen vonatkozik ez a humánművészetek osztályokra, akikkel szerencsére több órán keresztül tudunk foglalkozni Bartók művével.

A román kolinda szöveg, amit Bartók Béla oly szeretettel állított össze, fordított le magyarra és annyira fontosnak tartott, hogy maga mondta fel hanglemezre, mélyebb és jelképes értelmű.

Az irodalmi és a zenei szerkezet éppen ezért nem választható el egymástól. Bár rokonságban van a mi regölésünkkel (a téli napforduló pogány kori ünnepének emléke), mégis egészen más.

Rokonságban van a magyar csodaszarvas mondával is, ugyanakkor az ifjúság számára sokkal nagyobb jelentőséggel bír, hiszen az atyai háztól való elszakadás jelképe. A vad természettel azonosuló fiúk kitörnek a füledt, romlott városi civilizációból és a természetbe menekülnek. A természet a fiúk számára a szabadságot, a küzdelmes életet, a bátor szembeállást jelenti.

Hogyne lehetne ez példaképe tehát a 14–18 éves korosztálynak? Melyik fiatal nem gondolkodott el még azon, hogy milyen lehet a szabadság, milyen lehet, amikor az ember önmagára, önnön képességeire és erkölcsi erejére van utalva? A mű szellemi programja ezért egy sajátos hitvallása is lett az ifjúságnak. Azoknak, akik nem akarnak otthon ma-

---

* Elhangzott a *Kihívások a társadalomban, válaszok az iskolákban. Vezetőtanítók- és tanárok VIII. országos módszertani konferenciáján* 2013. október 4–5., Szeged.

radni, mert a szabadságot elfojtják. (Ők fogalmaztak így!) Bizony, egyre többen túl korán szakadnak el a családi háztól, ami miatt különösen fontosnak tartom a mű részletes megismerését és a szöveg értelmezését, elemzését is.

A műhöz szorosan kapcsolható Kodály Zoltán hét évvel később született Psalmus Hungaricusának gondolata is: „Akarok inkább pusztában laknom, / Vadon erdőben széjjel bujdosnom. / Hogyan mint azok között lakoznom, / kik igazságot nem hagynak szólnom.” (Kodály 1977: 30–32)

De kapcsolatot találhatunk egy másik bartóki művel is, a Kékszakállú herceg vára című opera 5. ajtájának teljes világosságával. Nem a szabadság, a boldog élet lehetőségét kínálja-e fel a teljes birodalom képe? De igen.

Visszatérve a Cantata Profanához, számos kérdést vet fel a mű.

Mit jelent a szövegben az átváltozás?

Átok (mert soha többé nem térhetnek haza és nem folytathatják a régi „emberi” életüket a fiúk) vagy *áldás* (mert jutalmuk a szabadság, az önkibontakozás lehetősége)? *Jutalom* (mert mertek szakítani régi életükkel és a biztonság helyett a szabadságot választották) vagy *büntetés* (mert nem visszafordítható elhatározásuk)? Többféleképpen értelmezhetjük és a tanítványaim meg is teszik ezt óráról órára.

Kétségkívül a szabadság egyfajta szimbóluma a mű, hiszen a megváltozott emberek számára (szarvasok) a természet világának új értelme lett: új, szabad emberideál.

Az apa képe válhatott-e a gyermekkori emlékek felelevenítésévé, a civilizált életé vagy a hatalom képviselőjévé? Az apa és a fiú párbeszéde az apák ellen lázadó ifjúság jelképe, örök „háborúja” is egyben, a nemzedékeknek üzent vele Bartók. Ez az átváltozás hatalmas fájdalom is mindkét félnek, hiszen a kiszabadulást, a kényelmes otthonosságtól való örök elválást jelenti. Mi is a szabadság? „...nem iszik többé pohárból, csak tiszta forrásból”. (Bartók Breviárium: 302–344) Valóban ez a szabadság?

A fiúk átváltozása is szimbolikus értelmű: a társadalomtól való elszigetelődés képe, ami nem jelent feltétlenül (vagy mindig) negatív értelmű életstílust. Kovács Gyula a következőképpen fogalmaz: „...az apák ellen lázadó fiúk mindenkori éneke. A bartóki mű oly nagy hatású és oly igaz, hogy úgy érezzük: örökérvényű. A természetből való örök megújulás érvényességét, igazságát hirdeti.” (Kovács–Szalay 1974)

Újabb felmerülő kérdés. *Vajon jobb helyzetbe kerültek a kitorő szarvasok?* A „szabadban” jobb, mint otthon? Győztesek-e az apával történő összezapásban? Van (lehet-e) győztese ennek a küzdelemnek? Kit sajnáljunk inkább: a fiai nélkül hazatérő apát, vagy az otthonukat elvesztett fiúkat? Mi is az otthon, mivel tekinthetjük azonosnak: amit a fiúk elhagytak, vagy ahová az apa „hazacsalogatná” őket, esetleg amelyikbe váratlanul belecsöppentek, amikor szarvasokká lettek? ...és mit érezhet az anya? Erre csakis a zenei anyag ad (adhat) választ. Tanítványaim a legkülönbözőbb ötletesebbnél ötletesebb válaszokkal lepnek meg minden évben!

A művel kapcsolatosan kétségkívül foglalkoznunk kell a *híd-problémával* (*szereppel*).

Palkó Géza szerint a csodaszarvas, a kilences szám (fiúk), a híd külön-külön, de együtt is jelképesen és a valóságban is jelenti az ifjak átváltozását, az új életforma felvételét és az életállapot-változást.

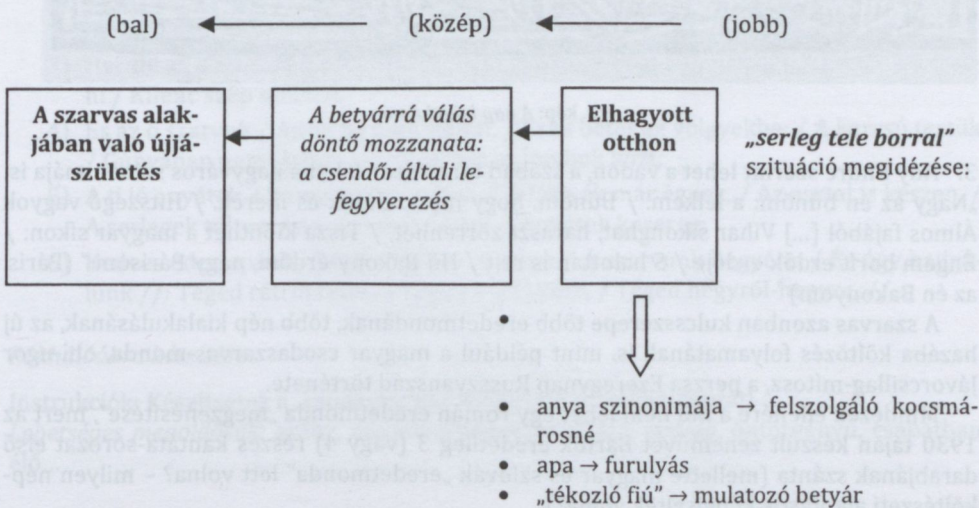
Mi is a híd tulajdonképpen?

Átlépés egyik állapotból a másikba (ennél persze több). Lehet Trajanus al-dunai kőhídja is, mely lehetett a románság népi elkülönülése, leválása, kialakulása, önállósága, de „származása” terén is. De a „*Nap lakodalmában* a híd szerepe a Szarvashajtás nevű kolinda jordáni gázlóra történő utalása ezt az ősbib szerepet és jelentést látszik támogatni.” (Palkó 1954)

Párhuzamok a művel

Amennyiben magyar vonatkozásban szeretnénk a téma nyomára jutni, nagyon jól értelmezhető párhuzamok:

1. A szarvasokká válás, mint betyárrá válás jelképe a Cantata Profana sajátos módon konkretizált cselekményanyaga is lehetne egy dunántúli szaru sótartó kiterített rajzán.

1. kép: A Janus Pannonius Múzeum szaru sótartói (Füzes 1961: 275-320. 282/8. kép)

2. Pósfalvi István: *Kilenc szarvas kolindája* című rajza is meggyőzően idézi fel a szarvasfiúk és törvényes rend képviselőjeként megjelenő apa találkozása.

2. kép: *A nap lakodalma*

3. Ady Endre szerint lehet a vadon, a szabad természet, lehet a nagyváros szinonimája is: „Nagy az én bűnöm: a lelke. / Bűnöm, hogy messzelátok és merek. / Hitszegő vagyok Álmos fajából [...] Vihar sikonghat, haraszt zörrenhet, / Tisza kiönthet a magyar síkon: / Engem borít erdők erdője / S halottan is rejt / Hű Bakony-erdőm, nagy Párisom.” (Páris, az én Bakonyom)

A szarvas azonban kulcsszerepe több eredetmondának, több nép kialakulásának, az új hazába költözés folyamatának is, mint például a magyar csodaszarvas-monda, obi-ugor jávorcsillag-mítosz, a perzsa Ezeregynap Russzvanszád története.

Mind ezek ellenére a mű nem lehet egy román eredetmonda „megzenésítése”, mert az 1930 táján készült zeneművet Bartók eredetileg 3 (vagy 4) részes kantáta-sorozat első darabjának szánta (mellette magyar és szlovák „eredetmonda” lett volna? – milyen népköltészeti alkotások képviselték volna?).

A szarvas-jelkép megjelenése a költészetben és a képzőművészetben

A szarvas-jelképpel találkozunk más művészeknél is, hiszen Tóth Aladár a régi világtól való elszakadás fájdalomként jellemzi, Giorgio Vigolo olasz esztéta a tiltott erdők mítoszaként, Palkó István az emberiség újjászületéseként értelmezi a szarvassá válást.

Sok költőnket ihlette meg a szarvassá-válás gondolata Bartók művének hatására, mint például Juhász Ferencet, Nagy Lászlót, Keresztury Dezsőt, Fodor András, Illyés Gyulát, Csoóri Sándort (1. melléklet). A képzőművészeket is megragadta a szarvassá-válás, például Czöbel Marianna, Kovács Margit, Szekeres Erzsébet, Tímár Károly, Zimán-Vitályos Magda vagy Engel Taven István művein. (2. melléklet)

Történetisége

- *A jelen felé tágítható* → megemelve az általánosítás szintjét
- *A múlt irányába tágítható tovább* → a betyárrá válás rekonstrukciója vagy még

→ „a szöveg mitikus ősrétegében fölsejlő idő-kig” → így egy nép keletkezéstörténete, „naiv eposza” lesz általa a román nép megrázó eredetmondája Pallós (1954: 14–24)

Kipróbált órai ötletek Bartók Béla Cantata Profana című művéhez

Most mutasd meg! (Némajáték)

Instrukciók: A kihúzott szövegrészlet (fordítás) alapján mutogassátok el a történet, a többi csoport feladata lesz, hogy kitalálja, mi történt.

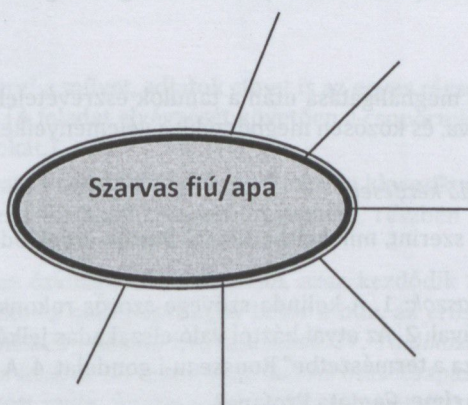
Az elmutogatandó részletek:

- 1) Annyit barangoltak, / És addig vadásztak, / Addig-addig, míg nem / Szép hídra találtak, / Csodaszarvasnyomra.
- 2) Édes szeretteim, / Kedves gyermekeim, / Gyertek, gyertek haza, / Gyertek vélem haza, /] ó anyátok vár már!
- 3) Hej, de az ő édes apjok / Várással nem győzte, / Fogta a puskáját, / Elindult keresni / Kilenc szép szál fiát.
- 4) És az ő szarvuk / Ajtón be nem térhet, / Csak betér az völgyekbe; / A karcsú testük / Gúnyában nem járhat, / Csak járhat az lombok közt;
- 5) A ti jó anyátok / Várva vár magához. / A fáklyák már égnek, / Az asztal is készen, / A serlegek töltve, / Az asztalon serleg, / Anyátok kesereg;
- 6) Kedves édes apánk, / Mert téged mi tűzünk / A szarvunk hegyére, / És úgy hajigálunk //: Téged rétről rétre, / Téged kőről kőre, / Téged hegyről-hegyre,://

Pókhálóábra készítése

Instrukciók: Készítsetek a „csodaszarvas” kifejezéshez pókhálóábrát!

Lehetséges megoldások: arany, csodákra képes, elbűvölő, szabad, öntörvényű, csapatban élő...

1. ábra: Pókhálóábra

Csoportmunka megadott szempontok alapján, majd a csoportok beszámolója

Instrukciók: csomagolópapíron dolgozik minden csoport (pl. 6 csoport).

Módszerek, eljárások: csoportmunka, válaszok csomagolópapíron.

Eszközök: mindegyik csoport dossziéja tartalmazza a mű szövegét, művészi illusztrációkat, gyermekrajzokat, kottarészleteket (amennyiben lehetséges, partitúrát).

C SOPORTFELADATOK: (2. MELLÉKLET: KÉPEK A MŰALKOTÁSOKRÓL)

1) 1., 3., 5. csoport:

- a) A kapott műalkotások alapján mutassátok be, mennyire igazolják azok a szöveg történetét, tartalmát! Hogyan próbálták meg ábrázolni a képzőművészek a szöveg érzelmeit, érzéseit?
- b) Milyen szereplői vannak a kantátának, és mit képviselnek?
- c) Fogalmazzátok meg a történetet egy mondatban!
- d) Milyen hangszereket tudnátok elképzelni az egyes szereplők, szövegtartalmak zenei ábrázolásához. Miért?

LEHETSÉGES MEGOLDÁS:

Megjegyzés: A szöveg megközelítése a dramatikus feldolgozás segítségével a zenei felépítést is értelmezhetővé teszi, előre megjósolhatók a zenei megoldások a mű története és szereplői alapján.

2) 4., 6. csoport:

- a) A kapott műalkotások alapján mutassátok be, mennyire igazolják azok a szöveg történetét, tartalmát! Hogyan próbálták meg ábrázolni a képzőművészek a mű érzelmeit, érzéseit?
- b) Fogalmazzátok meg a történetet egy mondatban!
- c) Ha Ti lennétek a zeneszerzők, a szöveg fontosabb szövegrészeinél milyen zeneszerzői megoldásokat alkalmaznátok? Indokoljátok!
- d) Kettéosztott naplóban rendeljétek a szöveg kulcsgondolatait a zenei megoldáshoz.

Zenehallgatás

A teljes mű közös meghallgatása után a tanulók észrevételeket tesznek a saját megoldásukhoz kapcsolódva, és közösen megbeszélnek a véleményeiket.

A műhöz kapcsolódó kérdések

1) Véleményetek szerint, mik kelthették fel Bartók érdeklődését a kolindákkal kapcsolatosan?

Lehetséges válaszok: 1. A kolinda szövege szoros rokonságban van a magyar csodaszarvas mondával. 2. Az atyai háztól való elszakadás jelképe. 3. Kitérés a városi civilizációból, „vissza a természetbe” Rousseau-i gondolat. 4. A szabadság eszméje, vágya.

2) Mit takar a mű címe: Cantata Profana?

Lehetséges válasz: Cantata Profana = világi kantáta, hangsúlyozza az egyháztól való eltérést, ugyanakkor az előadói apparátusra is utal (kantáta): kórus, szóló (itt basszus és tenor), zenekar együttes alkalmazása.

3) Milyen hatások érvényesülnek a műben?

Lehetséges válasz: Bach hatása a műfajban, hiszen életművének jelentős részét alkotják a világi és az egyházi kantáták. Áthatja a népzene szelleme, a magyar és a román népdal melodikája és ritmusvilága. Az előző az európai, míg ez utóbbi a népi hagyományok jelenlétét mutatja a műben.

Páros munka a mű részleteinek ismételt meghallgatása után (3 különböző feladat)

1) 1. és 3. pár: Keressetek választ a kolindák és a regölés kapcsolatára!

Lehetséges válasz: a regölés a magyar folklórban megfelel a kolindálásnak, a regösének a profán kolindának.

2) 2. és 4. pár: Határozzátok meg a mű fő mondanivalóját!

Lehetséges válaszok: új embernek kell lennie annak, akit befogadott, megváltoztatott és felszabadított a természet. Ezt hangsúlyozza a szarvas agancs jelképe is: a fiúk már a természet részei. Aki kinőtt a „kisemberek” világából, többet már nem térhet oda vissza.

3) 5. és 6. pár: Fogalmazzátok meg, mit jelenthet az átváltozás a műben!

Lehetséges válaszok: átok vagy áldás (?), jutalom, mert véget vet a régi életnek, vagy büntetés, mert az új élet kezdetét jelzi (?), kiengesztelő apoteózis: az erdő végső diadala, a szabadság eszméje, a szarvas-szimbólum jelentheti a megváltozott embereket, akik új értelmet adnak a természet világának is, az új, szabad emberideál meghirdetése.

Szemelvények a témához

Keressenek versidézetekeket, gondolatokat a témához kapcsolódóan és igazolják kapcsolatát Bartók szövegével! Hogyan kapcsolnák ezeket a tanítási órán a meghallgatott zeneműhöz?

Lehetséges megoldás: (1. melléklet – A Cantata Profana ihlette versrészletek)

A mű részei

Osszátok fel részeire, „tétéleire” a művet, adjatok címet is az egyes részeknek! 1-1 gondolatlanul jelezzétek a jelentését! (A feladat elvégzését követően a csoportok bemutatják megoldásaikat és megvitatják azokat.)

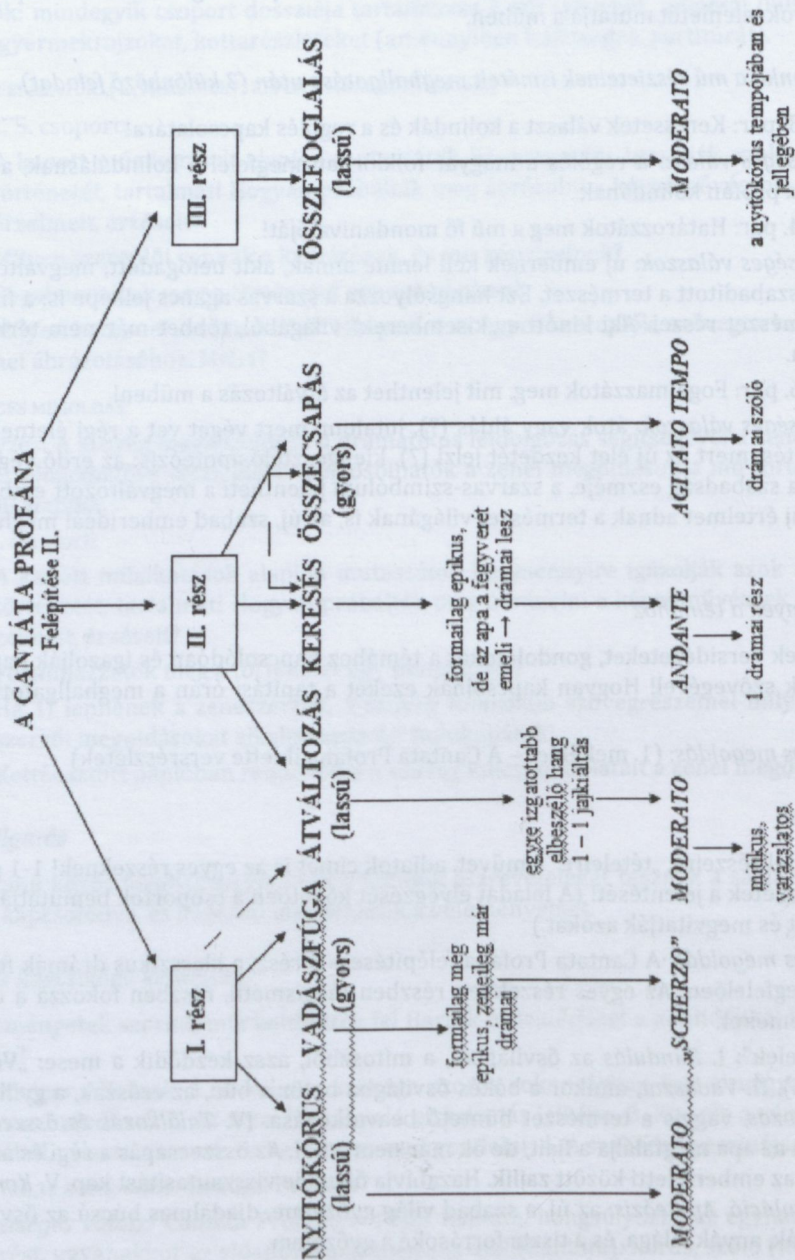
Lehetséges megoldás: A Cantata Profana felépítése – 5 rész, a klasszikus drámák felvonásainak megfelelően. Az egyes részekben részben megismétli, részben fokozza a dramaturgiai elemeket.

A „tétélek”: I. *Elindulás* az ősvilágból, a mítoszból, azaz kezdődik a mese: „Volt egy öregapó...). II. *Vadászat*, amikor a békés ősvilágba betör a bűn, az erőszak, a gyilkosság. III. *Átváltozás*, vagyis a természet büntető beavatkozása. IV. *Találkozás és összecsapás*, ami során az apa megtalálja a fiait, de ők már nem a fiai. Az összecsapás a régi és az új, az ember és az emberfeletti között zajlik. Hazahívja őket, de visszautasítást kap. V. *Konklúzió és rekapituláció. Apoteózis:* az új, a szabad világ győzelme, diadalmas búcsú az ősvilágtól, ami az apák, anyák világa, és a tiszta forrásoké a győzelem.

Összeforr teljesen: az ember – a természet – a hagyományok hangja.

Szerkezeti felépítések

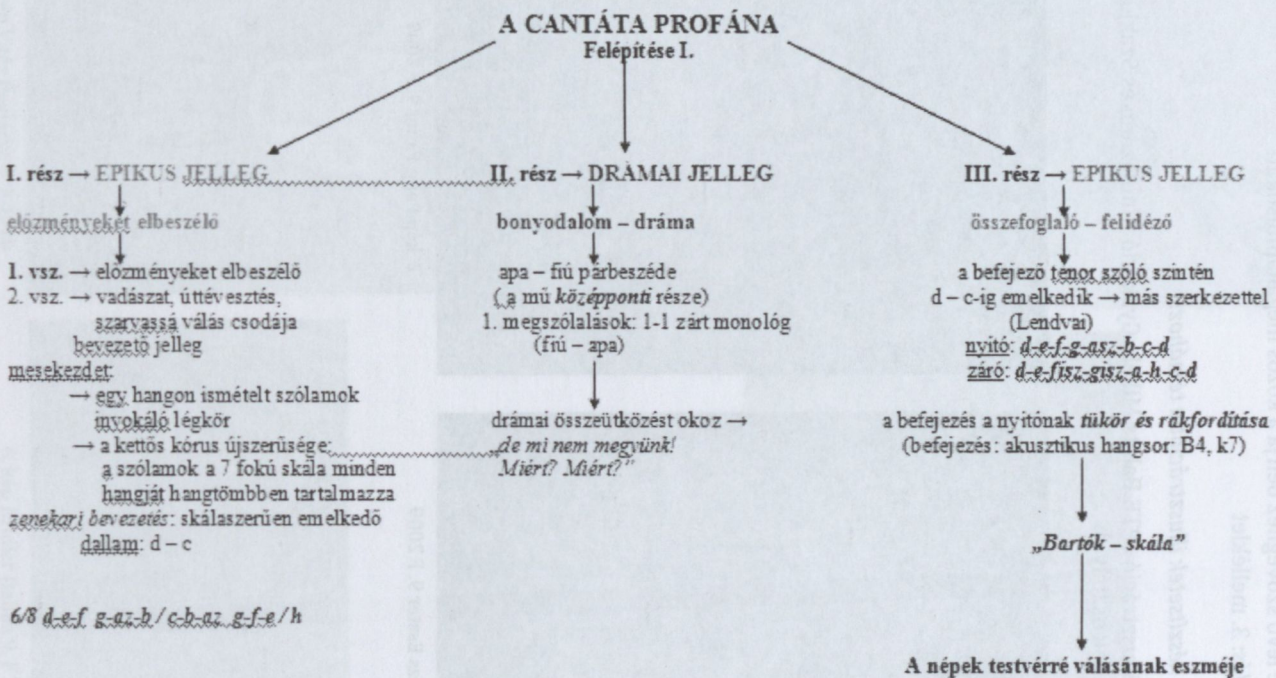
1., 3., 5. csoport: Készítsétek el közösen a mű szerkezeti felépítését a keretes szerkezetére építve! Lehetséges megoldás:

2. ábra: Példa a mű szerkezeti felépítésére (keretes szerkezetre építve)

2., 4., 6. csoport: Készítsétek el közösen a mű szerkezeti felépítését a szövegtartalom szerkezetére építve! Lehetőséges megoldás:

3. ábra: Példa a mű szerkezeti felépítésére (a szövegtartalom szerkezetére építve)

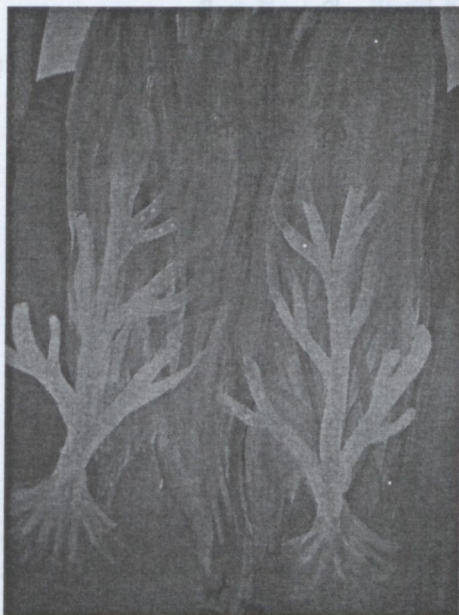
A csoportmegoldások alapján rendeljétek a mű szövegéhez a felépítés és a zene legfontosabb jellemzőit!

Mindenki az előtte lévő szöveghez beírja a közös megállapításokat!

Lehetséges megoldás: 3. melléklet

A következő órára készítetek illusztrációt a témához!

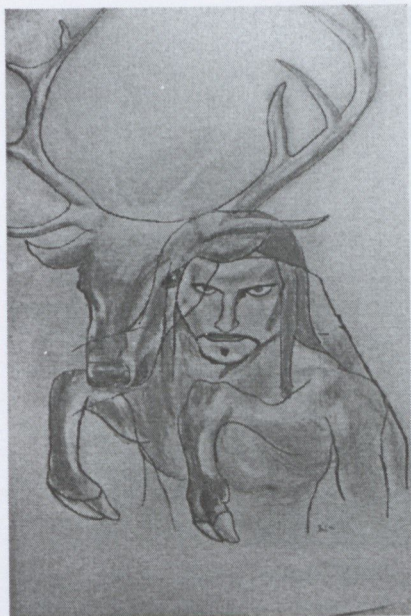
Néhány elkészült illusztráció (PTE Babits Mihály Gyakorló Gimnázium és Szakközépiskola humán-művészetek osztálya):

1. kép Balázs Eszter 9. F 2009

2. kép Papp Fanni 9. F 2009

3. kép Böröcsök Csaba 9. F 2010

4. kép Varga Rebeka 9. F 2009

5. kép Vitéz Boglárka 9. F 2010

6. kép Kruller Dalma 9. F 2010

A csoportmunka során a tanulók megfogalmazták a műveik témáját és a szarvas jelképezését.

Mindenki az előző leírás szövegéhez hozzátett a kívánt műveket a tanterv alapján. 3. melléklet.

A következőkben a tanulók készítették a műveiket a tanterv alapján.

7. kép Pesti Fanni 9.F 2010

8. kép Raposa Vivien 9. F 2010

Kilépőkártya készítése

Instrukciók: Mielőtt kimennek a teremből, írjanak a kilépőkártyára:

- egy a tananyaghoz kapcsolódó kérdést,
- egy-egy mondatot, hogy mi tetszett és mi nem az órán,
- egy személyes megjegyzést, észrevételt.

IRODALOM

Füzes Endre 1961: *A Janus Pannonius Múzeum szaru sótartói*. Pécs: A JPM Évkönyve 1960.

Kovács Gyula – Szalay Ferenc 1974: *Cantata. Művészet*, 3. 20–21.

Lampert Vera (szerk.) 1974: *Bartók Breviárium*. Budapest: Zeneműkiadó.

Lükő Gábor 1947: *A nap lakodalma – Román népballadák*. Debrecen.

Palkó Géza 1972: Bartók Béla *Cantata Profanájának szövegéről*. *Híd* 36, 7–8. 966–977.

Pap Gábor 1990: *Csak tiszta forrásból. Adalékok Bartók Béla Cantata profanájának értelmezéséhez*. Budapest: Kós Károly Egyesülés.

Tandi Lajos 2003: Szarvasok csapásán. *Tiszatáj*, 8. 9–23.

FORRÁSOK

Czóbel Marianna: *Cantata Profana*

[https://www.google.hu/search?hl=hu&site=imghp&tbn=isch&source=hp&biw=1366&bih=578&q=czobel-marianna_cantat-profana&oq=czobel-marianna_cantat-profana – 2013. 07. 08.]

Kovács Margit: *Cantata Profana*

[http://www.artmagazin.hu/artmagazin_hirek/kovacs_margit_elete_es_utokora.1585.html?pageid=86 – 2013. 07. 08.]

A csodaszarvas – díszkút

[http://www.budapest-foto.hu/Cantata%20profana_A%20kilenc%20csodaszarvas_1.htm – 2013. 07. 08.]

Szekeres Erzsébet: A csodaszarvas fája

[<http://loveandunity.interneteurope.eu/~mimhu/database/photos/big/19992c.jpg> – 2013. 07. 08.]

Timár Károly: Cantata Profana

[<http://verpeletamk.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=1189519> – 2013. 07. 08.]

Zimán-Vitályos Magda: Cantata Profana

[<http://www.magyarvagyok.com/galeria/hirsessegek/470-Ziman-Vitalyos-Magda/9278-Cantata-Profana.html> – 2013. 07. 08.]

Engel Tevan István: Cantata Profana

[<http://verpeletamk.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=1189519> – 2013. 07. 08.]

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet

Tandí Lajos 2003: Szarvasok csapásán

„Anyám édesanyám az ki elbocsátott, jaj,
hatvanhétszer szülted e világot, jaj!
Nem emlékszem én már két gyöngye karodra,
szemed árnyékára, viola színére, jaj.
Akit megloptam az kövessen,
aki elvesztett megkeressen.
Hajrá legények hajrá, ki ér be?!”

(Gyöngyösi Imre: Csodaszarvas. Ad notam Bartók. 10–11.)

„Rámjön a világ, uszítja
vérfoltos agarait,
a szép vadat, aki én vagyok,
nem védi meg a csalit.

Ugatas, kürtök réz-torka
megrontja virradatom,
inaimat húrként pengeti
hirtelen riadalom.
Ivadékaim szélednek,
egyedül maradok itt,
figyelem ahogy a pirkadat
s puskacső összekacsint.”

(Nagy László: Lászatok csodát 13–14.)

„Úgy éled meg a Cantata Profana,
akárha mozgó horizont szakad ki
ködök nyúgéből. Eleinte csak
a kórus széles zúgását figyeltem,

aztán amikor szarvasokká lettek
a kilenc szép szál fiúk, valahogy
körüölelt a titokzatos erdő,
az eltévedtek bűvös szabadsága,
csend illata, zizegő friss vizek.

Ám hirtelen a csörtető vadász, a
rohanó hajsza! Kürtök! Jaj szegény
szarvasok, jaj apátok! Jaj hol a
levegő! Torkunk elszorul. Nyomasztó
hegyekről körbe csapkod vissza ránk a
lárma. Kábultan ülünk s végül őt,
Bartókot látom újra – mint szarvas
fölémelt ajka – hirdette a hűvös
forrás kristályos tisztaságát...”

(Fodor András: Bartók 11.)

„Ó, vadon erdők! Kusza bozót! Ó, vak viharokban
síró nádasok! Ó, patakok, hegyek és remegő dús
sírok! Emberi szív! Ó, szarvasok! Állt az erdő
csúcán, büszke patáit a légbemelve a Dámvad...”

(Rónay György 14–15.)

„És akkor sem, ha rá dől a világ
harsogva felnőtt bábeli kora.
Csak állt, csak állt, s az örök muzsikát
hangfogózta már rejtett mosolya,
a titkaiban mint futó szarvasok
lopakodtak a fényes tavaszok
s a jövődő tisztulóbbr lábnyoma.”

(Boda István 15.)

„Ó, ha lehetne megint, mint régen bújni az erdőt!
aludni virágokkal,
játszani szarvasokkal,
esőbe, szélbe rohanni,
tisztá forrásra akadni!

Megsimogatnám szarvasünők meleg orrát,
hallgatnám kérődző barmok őrlő fogai neszét,
fészükre tért madarak gyengéd csipogását,
halk zizegését az avarban: s teremtve teremtő
ég tág lélegzését!”

(Keresztury Dezső: Génusz 15.)

„Jaj anyám, jaj anyám, én jó édesanyám,
 a szülői házban nincsen maradásom,
 nekem a zöld erdő lehet csak lakásom,
 gubancos nagy szarvam nem férne házadba,
 temető-agancsom nem fér udvarodba,
 az én lombos szarvam dübörgő világfa,
 csillag a levele, tejút a mohája,
 csak szagos füveket vehetek a szájamba,
 első-szűrű gyepet fonhatok nyálamba,
 nem ihatok én már virágos pohárból,
 csak tiszta forrásból, csak tiszta forrásból!”

(Juhász Ferenc: A szarvassá változott fiú kiáltozása a titkok kapujából 17.)

„Jaj, merre vagy kilenc fiam?
 Hol is jártok most cselédek ivadékai?
 Milyen napsütésben ragyog
 az arcotok? Gyertek haza, gyertek
 és zörgessetek rám a messzeségből!
 Hideg szuronyok kerítése
 őrzi itthon az álmod.
 A semmire néz korhadt ajtóm s az anyák
 mellén hervadnak a csecsemők.
 Jaj, merre vagy, kilenc fiam?
 Erdő sötétül körém
 iszonyú erdő félelemből,
 gyülevész erdő rettegésből.
 Gyertek haza fiaim mind,
 gyertek haza fiaim.”

(Polner Zoltán: Cantata 20.)

„Ne keress bennünket,
 ne várj,
 te dohányszagú öregember,
 te kutyaól-mellű szegény.
 Nem vagyunk már a te fiaid,
 főszarvazott szörnyetegeid inkább.
 Ha ajtó nyílik, mintha kések,
 S ha szólunk,
 Félrebeszélünk, mint a hamistanúk.

Rárontanánk a házadra
 s lesodornánk a cserepeit, mint a légnymás,
 rázkódnánk melletted,
 mint a villanytelep.
 Széthasadozna a tányér,
 a borospohár.
 Vállig-nőtt hajunk: földrészek gyökérezete,

átszőné gyomrod,
 lenne belőled szőr-kosár,
 gyúlékony hazák fészke,
 hamuba kotort halott.”

(Csoóri Sándor 15–16.)

2. számú melléklet

12. kép Kovács Margit: Cantata Profana

9. kép Czóbel Marianna: Cantata Profana

13. kép A kilenc csodaszarvas – díszkút, Budapest

14. kép Szekeres Erzsébet: A csodaszarvas fája

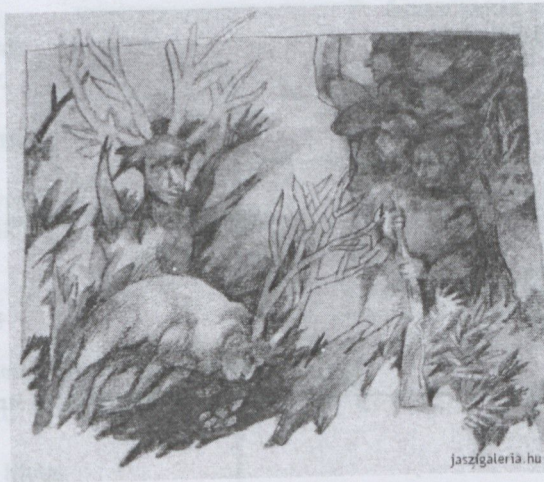

15. kép Tímár Károly: Cantata Profana

16. kép Zimán-Vitályos-Magda: Cantata Profana

17. kép Engel Tevan István: Cantata Profana

3. számú melléklet

Bartók Béla: *Cantata Profana*I. EPIKUS JELLEG → *sejtelmes zenekari bevezetés*

Volt egy öregapó,
 Volt néki, volt néki
 Kilenc szép szál fia,
 Testéből sarjadzott
 Szép szál kilenc fia.
 Nem nevelte őket
 Semmi mesterségre,
 Szántásra-vetésre,
 Ménesterelésre,
 Csordaterelésre;
 Hanem csak nevelte
 Hegyet-völgyet járni,
Szarvasra vadászni.

kettős kóruson kezdődik a mese → NYÍTÓKÓRUS
 (lassú)

→ harsány kúrthang jelzi → VADÁSZFŰGA

Az erdőket járta, hej-haj!
 És vadra vadászott, hej!
 Kilenc szép szál fiú.
 A vadra vadásztak;
 Annyit barangoltak,
 És addig vadásztak,
Addig-addig, mígnem
 Szép hídra találtak,
 Csodaszarvasnyomra.
 Addig nyomozgattak,
 Utat tévesztettek,
 Erdő sűrűjében
Szarvasokká lettek;

→ elhal a vadászat zaja → lassul a tempó

} → beáll a csend → kórus unisono
 → ÁTVÁLTOZÁS → lassú, népdal jellegű

II. DRÁMAI JELLEG

Karcsú szarvasokká váltak
Erdő sűrűjében.

Hej, de az ő édes apjok

Várással nem győzte,

Fogta a puskáját,

Elindult keresni

Kilenc szép szál fiát.

Reátalált a szép hídra,

Hídnál csodaszarvasnyomra;

Szarvasnyom után elindult,

El is jutott hús forráshoz,

Hús forrásnál szarvasokhoz,

Féltérdre ereszkedett,

Hej, egyre rá is célzott.

De a legnagyobbik szarvas

- Jaj, a legkedvesebb fiú -

Szóval imígy felfelele:

"Kedves édes apánk,

Mert téged mi tűzünk

A szarvunk hegyére,

És úgy hajigálunk

//: Téged rétről rétre,

Téged kőről kőre,

Téged hegyről-hegyre, ://

S téged hozzávágunk

Éles kősziklához:

Ízzé-porrá zúzódsz

Kedves édes apánk!

Az ő édes apjok

Hozzájuk így szólott,

És híva hívta,

És őket hívó szóval hívta:

nyugodt kezdőtempó

KERESÉS → a kórus felelget
(lassú)

egyre gyorsul és erősödik

kórus → drámai felkiáltás

ÖSSZECSAPÁS → gyors
tenor szóló

→ díszített, drámai

FENYEGETÉS → folyamatosan emelkedő
dallam

→ kórus

"Édes szeretteim,
Kedves gyermekeim,
Gyertek, gyertek haza,
Gyertek vélem haza,
Jó anyátok vár már!
Jöjjetek ti vélem
A jó anyátokhoz,
A ti jó anyátok
Várva vár magáéhoz.
A fáklyák már égnek,
Az asztal is készen,
A serlegek töltve,
Az asztalon serleg,
Anyátok kesereg; -
Serleg teli borral,
Jó anyátok gonddal.
//: A fáklyák már égnek,
Az asztal is készen,
A serlegek töltve..." ://

A legnagyobb szarvas,
- Legkedvesebb fiú -
Szóval felfelelvén
Hozzá imígy szóla:
"Kedves édes apánk,
Te csak eredj haza
A mi édes jó anyánkhöz!
De mi nem megyünk!
De mi nem megyünk!
Mert a mi szarvunk
Ajtón be nem térhet,
Csak betér az völgyekbe;
A mi karcsú testünk
Gúnyában nem járhat,
Csak járhat az lombok közt;
Karcsú lábunk nem lép
Tűzhely hamujába,
Csak puha avarba;
A mi szájunk többé
Nem iszik pohárból,
Csak hűvös forrásból."

APA → *bariton szóló* → *nyugodt, fájdalmas,
dallam, a*

kórus kommentál

→ *az apa nyomatékosan megismétli*

fiú szóló

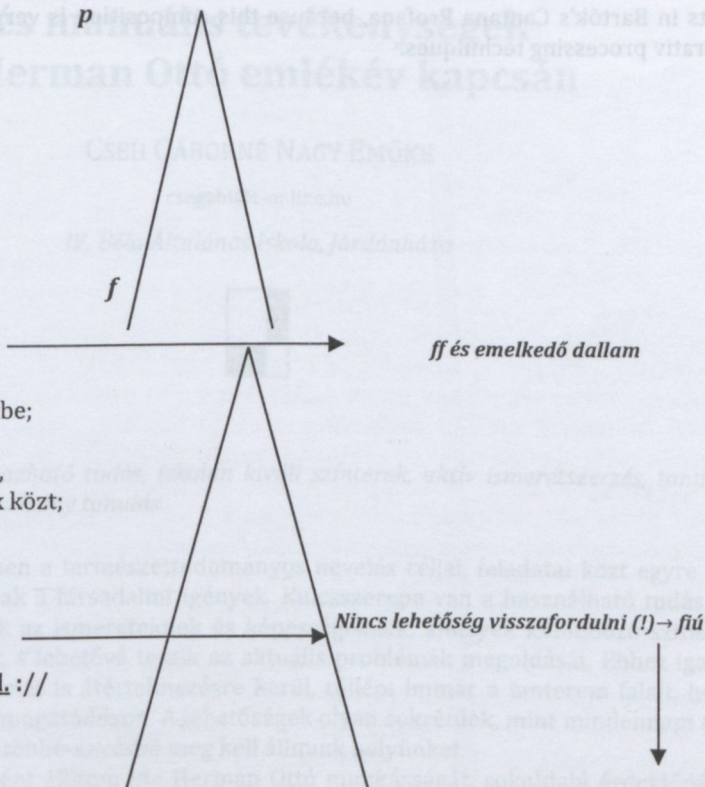
kórus - visszhang

közben az apa ismételteti: „*Miért nem jöttök?*”

tenor szóló → *parlando* → *a népdalok egyszerűségével*

III. ÖSSZEFOGLALÁS → rövidített, variált visszatérés

Volt egy öregapó,
 Volt néki, volt néki
 Kilenc szép szál fia,
 Nem nevelte őket
 Semmi mesterségre,
 Csak erdőket járni,
 Csak vadat vadászni,
 És addig-addig
 Vadászgattak, addig:
 Szarvassá változtak
 Ott a nagy erdőben.
 És az ő szarvuk
 Ajtón be nem térhet,
 Csak betér az völgyekbe;
 A karcsú testük
 Gúnyában nem járhat,
 Csak járhat az lombok közt;
 A lábuk nem lép
 Tűzhely hamujába,
 Csak a puha avarba;
 //: A szájuk többé
 Nem iszik pohárból,
Csak tiszta forrásból. ://

- egyszerűség, tisztaság → a szabad természetre utal
- tiszta **D** - **dúr** akkord maradt → a végén egyetlen **üstdob** ütés zárja a történetet

Bartók hitvallása is!

Somewhere we are all deers

The art education on the one hand is shaping personality, on the other hand is shaping the aesthetic skills. The great advantage of the creative process is that it gives the same opportunity to children of small abilities and spell bakers. The co-operative forms of work based on cooperative learning methods, which provide opportunities for more simultaneous interactions. In these the most important is to developing key competencies and implementing differentiated education. The benefits of pair work and teamwork is,

